

GOVOR SKOKOVA

BELKISA DOLIĆ

ĐURO BLAŽEKA

Pedagoški fakultet u Bihaću

Žegar, Luke Marjanovića bb, BiH – 77000 Bihać

belkisa_dolic@hotmail.com

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu

Ante Starčevića 55, HR – 40000 Čakovec

djuuro.blazeka@vus-ck.hr

UDK: 811.163.4'28(497.6

Skokovi)

Izvorni znanstveni članak

Primljen: 29. 4. 2019.

Prihvaćen za tisak: 10. 12. 2019.

U radu se opisuju posebnosti govora Skokova (sjeverozapadna Bosna) na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksikološkoj razini. Govor je ikavski i šćakavski, uz dosta iznimaka. Ističu se navesci koji se dodaju na mnoge priloge, pa čak i zamjenice. U leksikološkom dijelu rada donosi se pregled antroponima i mikrotoponima. Na kraju se rada donosi mali rječnik arhaičnijih riječi iz toga govora, posebice 'lažnih prijatelja' između toga govora i većine govora štokavskog narječja.

KLJUČNE RIJEČI:

govor Skokova, štokavsko narječje, sjeverozapadna Bosna, fonologija, morfologija, sintaksa, leksikologija, 'lažni prijatelji'

o. UVOD

U ovom se radu opisuje govor Skokova, mjesta u cazinskoj općini (sjeverozapadna Bosna), udaljenom od općinskog središta 14 kilometara. Govori sjeverozapadne Bosne detaljnije su do sada obrađivani samo u okviru projekta *Bosanskohercegovački dijalekatski kompleks – sinhronijska deskripcija*, čiji su rezultati objelodanjeni u *Bosanskohercegovačkom dijalektološkom zborniku (knjiga II)* 1979. godine,¹ i to na temelju upitnika kojim su se istraživale samo temeljnije osobine. Ovaj rad prikazuje rezultate jednog od većeg broja istraživanja mjesnih govora sjeverozapadne Bosne, provedenih na Pedagoškom fakultetu u Bihaću u okviru kolegija *Dijalektologija*.²

1. POVIJEST I ZEMLJOPISNI POLOŽAJ MJESTA SKOKOVI

Mjesto Skokovi nalazi se na magistralnoj cesti Cazin – Velika Kladuša. Svi su stanovnici islamske vjeroispovijesti. Reljef ovog mjesta je brdovit s najvišom nadmorskom visinom od 518 metara (Muratovo brdo). Zbog brojnih potoka zemljište u tom području vrlo je plodno pa je poljoprivreda glavni izvor prihoda. Mjesna zajednica Skokovi, osim mjesta Skokovi, obuhvaća i sljedeće zaseoke: Brezova Kosa, Krakača, Gornja Barska i Donja Barska.

U povijesnoj literaturi mjesto Skokovi rijetko se izrijeком spominje³ pa ćemo iz tog razloga reći nekoliko riječi o povijesti šireg kraja. Naime, područje Cazinske krajine naseljeno je od vrlo starih vremena, o čemu svjedoči, npr., arheološki nalaz glačane sjekire na lokalitetu Stara Govedarnica. Iz razdoblja 9. i 8. stoljeća pr. n. e. postoje arheološki nalazi nekoliko gradskih naselja (najpoznatiji je lokalitet Čungar u selu Osredak). Skoro do kraja 16. stoljeća, do 1578. to je područje bilo dio Panonske Hrvatske, a onda potpada pod osmansku vlast, što je potrajalo do uspostave austro-ugarske vlasti u Bosni (1878.) kada Cazin postaje središte istoimenog kotara (up. Ljubović 2018). U tijeku dvadesetoga stoljeća poprište je brojnih ratnih sukoba (Prvi

¹ U tom projektu su se istraživali i sljedeći punktovi iz Cazinske krajine: Čoralici, Mala Kladuša, Bužim, Jezerski, Izačić, Spahići, Bihać (čaršija), Dobrenica, Lohovo i Orašac.

² Studentice koje su se najviše istaknule u tim istraživanjima (Belkisa Dolić, Almira Džanić) danas su docentice na tom fakultetu.

³ Spominje se u kontekstu Kule Radetine, vlastelinskoga fortifikacijskog objekta s etiketom nacionalnog spomenika BiH, koji je u osmalijsko doba služio kao stražarnica i karaula, a nalazi se u blizini Skokova. Kod Skokova je i grob časnika Carla Müllera koji je poginuo na Muratovu brdu pri austro-ugarskom zaposjedanju ovog kraja.

svjetski rat, Drugi svjetski rat, Cazinska buna, rat u BiH) te je aktivno svjedočilo smjeni i uspostavi nekoliko državnih tvorevina (Kraljevina Jugoslavija, Nezavisna Država Hrvatska, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, /Republika/ Bosna i Hercegovina).

O podrijetlu naziva mjesta Skokovi postoje dvije pretpostavke. Prva je vezana uz legendu o najpoznatijem krajiškom narodnom junaku Muji Hrnjici te njegovoj krilatoj kobili. Da bi ga prevezla iz Kladuše u Cazin, vinula bi se u nebeske visine i bilo je dovoljno da samo jednom dotakne tlo kako bi ponovo skočila i dovela ga na željenu lokaciju – mjesto na kojem je završila prvi skok i uzela zamah za drugi na području je današnjeg mjesta Skokovi. Druga pretpostavka vezuje se za *obdulju*, narodnu igru u kojoj sudionici navuku lanene vreće na donji dio tijela i natječu se tko će skačući najbrže doći do cilja. Kako je u ovom mjestu ta igra bila vrlo popularna, postoji mogućnost da je naziv mjesta povezan s njom.

2. VOKALIZAM

2.1. INVENTAR

Samoglasnički inventar govora Skokova sastoji se od 5 samoglasnika (*a, e, i, o, u*). Silabem je i samoglasničko *h*. Svaki samoglasnik može biti dug i kratak. Nema ograničenja u distribuciji, što znači da se svaki samoglasnik može naći i u naglašenoj i nenaglašenoj poziciji, bilo da je riječ o inicijalnoj, medijalnoj ili finalnoj poziciji. Silabem *h* ne može se naći u finalnoj poziciji.

2.2. REALIZACIJA

Vokal *a* u nekim rijetkim primjerima ima zatvoreniji izgovor od uobičajenog, npr. *bõgami, gláva, vráta, drágo*.

2.3. PRIJELAZI SAMOGLASNIKA

a > e: *pòjeta* ‘pojata’, *hòšef* ‘hošaf; kompot od sušenog voća’, *vášer* ‘vašar; ringišpil’, *žāndār* ‘žandar’, *šērāf* ‘vijak’, *nīkudē* ‘nikamo’, *nòćes* ‘noćas’, *selāma* ‘salam’, *iskéljati* ‘iskaljati’; *Bòmrete!* ‘Bome brate!’

a > o: *čòrape* ‘čarape’, *dolèko* ‘daleko’, *mòhunja* ‘mahuna’, *zàbovti* se ‘zabaviti se (u značenju ‘zadržati se’)', *čvókati* ‘čvakati; kljuckati’, *àsvolt* ‘asfalt’

e > a: *cìpale* ‘cipele’, *dìtallna* ‘djetelina’, *talèfōn* ‘telefon’, *zalèni*⁴ ‘zeleni’, *fìšak* ‘fišek’, *baljǎzgati* ‘baljezgati’

e > i: *prìcīzan* ‘precizan’, *prìhrana* ‘prehrana’, *okrícati* ‘okretati’

i > a: *obáci* ‘obići’, *baciklo* ‘bicikl’, *masìrača* ‘misirača’

i > e: u prefiksu *pri-*: *prèčekati* ‘pričekati’, *predrúžiti* ‘pridružiti’, *prekúčiti se* ‘približiti se’, *prepálti* ‘pripaliti’, *prejávti* ‘prijaviti’, *prèznāt* ‘priznat’, *mèndūša* ‘minduša’, *fāmēlija* ‘familija; porodica’, *àsle* ‘asli’; *zaista*, *čeftijáni* ‘čiftijane; dio dimija’

i > o: *promjétiti* ‘primijetiti’

o > a: *sùbata* ‘subota’, *dozagrditi* ‘dozlogrditi’

o > e: *evlišnō* ‘ovolišno’, u 2. i 3. l. jd. te 1. i 2. l. mn. negacije glagola *mōci* (npr. *nè mereš*)

o > i: *čikuláda* ‘čokolada’

o > u: *čikuláda* ‘čokolada’, *kùmpīr* ‘krompir’, *dōktur* ‘doktor’, *kumbina* ‘kombine’ (< kombinē)

u > i: *bǐdne* (2. l. jd. od *bǐti*)⁵

u > o: *blízo* ‘blizu’, *pètonija* ‘petunija’, *òjtrōs* ‘jutros’⁶

2.4. REDUKCIJA SAMOGLASNIKA

Redukcija nenaglašenih samoglasnika jedna je od istaknutijih fonoloških osobina ovog govora.⁷ Njome su najviše zahvaćeni visoki samoglasnici (*i* i *u*). Samoglasnik *i* gotovo se dosljedno gubi iz zanaglasnog sloga u infinitivu i pridjevu radnom (osim u muškom rodu jednine). Posljedica nekih redukcija je geminacija suglasnika *l*, *t* i *c*, npr. *dòblla* (prid. rad. ž.r. jd. od *dòbti*), *upálla* (prid. rad. ž.r. jd. od *upálti*), *dòfatti* ‘dohvatiti’, *ùfatti* ‘uhvatiti’, *pècca* ‘petica’, *lìcca* ‘litica’ (< litica), *žùcca* ‘žitica’. U primjerima kao *ùbti* i *trážti* izgleda da nije došlo do potpune redukcije samoglasnika jer nije provedeno jednačenje po zvučnosti – ostao je jedva čujni samoglasnik koji pravi granicu između slogova. Isto je tako fakultativna redukcija *i* na granici dvaju sonanata: *rànla* (prid. rad. ž.r. jd. od *rànti* ‘raniti’), *krénla* (prid. rad. ž.r. jd. od *krénti* ‘krenuti’), *klònlila* (prid. rad. ž.r. jd. od *klònti*), no čuje se i izgovor gdje sonant preuzima slogotvornu ulogu.

Do redukcije finalnog *-i* dolazi i u imperativu gdje iza njega dolazi poticajna čestica

⁴ Ta se promjena ne događa u neodređenom obliku muškog roda jednine: *zèlen*.

⁵ Ovo može biti i primjer drugačije tvorbe.

⁶ Najprije se vjerojatno dogodila metateza *ju > uj*, a onda asimilacije *u* s *o*.

⁷ “Ikavskošćakavski govori uzeti kao dijalekatska cjelina, imaju dosta stabilan vokalski sistem. Istina, ima pojave zatvorenosti vokala koja se sreće u svim šćakavskim govorima, ali ona nije ni dosljedna ni opšta. Ima, s druge strane, pojave međuvokalskih zamjena, ali je, čini se, najtipičnija pojava vokalske redukcije u neakcentovanim slogovima” (Peco 2007: 143).

de: Òšin dē ga! Porèn dē ga! Poticajna čestica može doći i na početak rečenice, no tada nema redukcije finalnog *-i* u imperativu: *Dē ga òšini! Dē ga porèni!*

Inicijalna pozicija:

a > *ø*: *làdžica* ‘aladžica; vrsta marama’ (< *alàdžica*)

o > *ø*: *vākō* ‘ovako’, *vākī* ‘ovakav’, *nākō* ‘onako’, *vōlko* ‘ovoliko’, *nōlko* ‘onoliko’, *perácija* ‘operacija’

u > *ø*: *nīštiti se* ‘uništiti se’ (< *ùništiti se*)

Medijalna pozicija:

a > *ø*: *svītovati* ‘savjetovati’ (< *sávjetovati*)

i > *ø*: u pridjevu radnom (osim muškog roda jednine): *ùfatlo* (prid. rad. s.r. jd. od *ùfatti* ‘uhvatiti’) ‘uhvatilo’, *nòslllo* (prid. rad. s.r. jd. od *nòstti* ‘nositi’), *pràtlllo* (prid. rad. m.r. jd. od *pràtti* ‘pratiti’), *žèllo* (prid. rad. s.r. jd. od *žèllti* ‘željeti’), *klònlla* (prid. rad. ž.r. jd. od *klònti* ‘klonuti’), *sàkrla* (prid. rad. ž.r. jd. od *sàkrti* ‘sakriti’), *rànla* (prid. rad. ž.r. jd. od *ràniti* ‘raniti’), *dòblla* (prid. rad. ž.r. jd. od *dòbti* ‘dobiti’), *upállla* (prid. rad. ž.r. jd. od *upáliti* ‘upaliti’)

u infinitivu: *grànti* ‘granuti’, *krénti* ‘krenuti’, *svànti* ‘svanuti’, *uštínti* ‘uštiniti’, *govórti* ‘govoriti’, *tráži* ‘tražiti’, *rádti* ‘raditi’, *pòšći* ‘posjeći’, *sàkrti* ‘sakriti’, *prèvartí* ‘prevariti’, *otvòrti* ‘otvoriti’, *ùbti* ‘ubiti’, *pòppati* ‘popipati’

kod imenica gdje je u sufiksu *-nica* ispalo *i*, a onda se zbog lakšeg izgovara umetnulo sekundarno *a*: *jàstučanca* ‘jastučnica’, *lúdanca* ‘ludnica’, *pòkučanca* ‘kućna papuča’, *bólanca* ‘bolnica’, *kóčanca* ‘kočnica’, *tvóranca* ‘tvornica’, *slipóčanca* ‘sljepo-očnica’, *màsanca* ‘maslenica’

u pojedinačnim primjerima: *frižder* ‘frižider’ (< *frižidēr*), *tòlko* ‘toliko’, *slābji* (komp. < *slab*) ‘slabiji’, *čètr* ‘četiri’, *kàšnjē* ‘kasnije’, *varènka* ‘varenika’, *šèncā* ‘pšenica’, *ašćerile* ‘ašćicare; očigledno’ (< *ašćáre*), *njěkolko* ‘nekoliko’, *pūncā* ‘punica’

e > *ø*: *búkati* ‘beukati; oglašavati se – o stoci’ (< *beùkati*), *čòjk* (fak. uz *čòjek*) ‘čovjek’

o > *ø*: *evlišnī* ‘ovolišni’, *kvřčav* ‘kovrčav’, *něk* ‘nego’

u > *ø*: *komšáci* ‘komušači; osobe koje skidaju omotač s kukuruza’ (jd. *komušāč*)

Finalna pozicija:

e > *ø*: *vīš* ‘više’

i > *ø*: *čètr* ‘četiri’, *il* ‘ili’, *al* ‘ali’; *òbūc se* (imp.) ‘obuci se’, *dònes* (imp.) ‘donesi’;⁸ *Òšin dē ga!*; *Porèn dē ga!*

⁸ Tu redukcija *i* ne ovisi o sintaktičkoj poziciji i upotrebi čestice *de*.

2.5. IZBJEGAVANJE HIJATA

U najvećem broju primjera gdje se izbjegava hijat ispada prvi član samoglasničkog para.

ao > a: *zâva* ‘zaova’ (< *zâova*)

ao > o: *skûhō* (prid. rad. m.r. jd. od *skûhati*) ‘skuhao’, *kázō* (prid. rad. m.r. jd. od *kázati*) ‘kazao’, *dòšō* (prid. rad. m.r. jd. od *dóci*) ‘došao’, *kòtō* ‘kotao’, *čekóna* ‘čekonica’, *ko* ‘kao’

ae > e: *jedànēs* ‘jedanaest’, *šèsnēs* ‘šesnaest’, *devètnēs* ‘devetnaest’

eo > o: *ùjo* (prid. rad. m.r. jd. od *ùjesti*), *pòjo* (prid. rad. m.r. jd. od *pòjesti*), *dòvo* (prid. rad. m.r. jd. od *dòvesti*), *ùzo* (prid. rad. m.r. jd. od *ùzeti*)

uo > o: *kìhno* (prid. rad. m.r. jd. od *kìhanti* ‘kihnuti’) ‘kihnua’, *ugànō* (prid. rad. m.r. jd. od *ugànti* ‘uganuti’) ‘uganuoa’, *zónvō* (prid. rad. m.r. jd. od *zóvanti* ‘zovnuti’) ‘zovnuoa’, *ũči* ‘uoči’

U primjerima *zvävō* (prid. rad. m.r. jd. od *zvāti*) i *dävō* (prid. rad. m.r. jd. od *dāti*) umeće se sekundarno *v*.

U primjerima *àvto* / *àlto* ‘auto’ i *avtóbus* / *altóbus* ‘autobus’ (< *autòbus*) hijat se izbjegava prijelazom samoglasnika *u* *v* ili *l*.

U glagolu *uišćelti* ‘jako zaželjeti’ čuva se hijat.

U broju *dväjēs* ‘dvadeset’ najprije je ispalo *d*, a onda se umetnulo *j* zbog izbjegavanja hijata.

U *živjō* (prid. rad. m.r. jd. od *živti*) najprije je ispalo zanaglasno *i*, a *s j* se izbjegao hijat.

2.6. SEKUNDARNI SAMOGLASNICI

ø > i: *fīlīm* ‘film’, *štòkrila* ‘štokrla; niska drvena stolica’

ø > o: *òtāj* ‘taj’ (< *tāj*) (analogijom prema zamjenicama *ovaj*, *onaj*), *drugováčijī* ‘drugačiji’

ø > a: *jāstučanca* ‘jastučnica’, *lúdanca* ‘ludnica’, *pòkućanca* ‘kućna papuča’, *bólanca* ‘bolnica’, *kóčanca* ‘kočnica’, *tvóranca* ‘tvornica’, *slipóčanca* ‘sljepoočnica’, *fijúkanti* ‘fijuknuti’, *uvèhanti* ‘uvenuti’, *kìsanti* ‘kisnuti’, *zóvanti* ‘zovnuti’, *púhanti* ‘puhnuti’, *gúranti* ‘gurnuti’⁹

⁹ Radi se o imenicama gdje je u sufiksu *-nica* ispalo *i*, a onda se zbog lakšeg izgovora umetnulo sekundarno *a*.

2.7. REFLEKSI JATA

Iako govor Skokova, kao govor sjeverozapadne Bosne, spada u ikavske govore, odstupanja je mnogo. Teško je utvrditi uzroke i točniju dijakroniju toga stanja.¹⁰ Ne može se potpuno isključiti utjecaj jekavskih doseljenika u ovaj prostor, ali je vjerojatnije da je takvo stanje u nekoj mjeri i arhaičnije, predmigracijsko. Jasno, danas je tu i utjecaj standardnog jezika.¹¹

ě > i: *divōjka* ‘djevojka’, *svidok* ‘svjedok’, *líp* ‘lijep’, *gríšan* ‘grješan’, *grihòta* ‘grje-hota’, *promìnljiv* ‘promjenjiv’, *smīti* ‘smjeti’, *dvī* ‘dvije’, *obìma* ‘objema’, *pròlitōs* ‘proljetos’, *òvdi* ‘ovdje’, *gòri* ‘gore’, *dòli* ‘dolje’; *ùmrīla* (prid. rad. ž.r. jd. od *ùmrīti*), *sikīrati* ‘sekirati’, *cīdaljka* ‘cjediljka’, *kòllno* ‘koljeno’

ê > i: *mlīko* ‘mlijeko’, *srída* ‘srijeda’, *tīsan* ‘tijesan’, *izlīčiti* ‘izliječiti’, *līvo* ‘lijevo’, *klišta* ‘klijesta’

ě > e: *trēbati* ‘trebati’, *òvde* ‘ovdje’, *dòle* ‘dolje’, *čērati* ‘tjerati’, *ščēti* ‘htjeti’

ê > e: *tēlo* ‘tijelo’, *vrēme* ‘vrijeme’, *poréklo* ‘porijeklo’, *pogrēsti* ‘pogriješiti’, *ustrēl-ti* ‘ustrijeliti’, *drēnov* ‘drijenov’, *nāpred* ‘naprijed’, *pōsle* ‘poslije’, *ozlēditi* ‘ozlijediti’, *čōjek* ‘čovjek’

ě > je: *djēteta* (jd. G), *sjēditi* ‘sjediti’, *sjētiti se* ‘sjetiti se’, *njēko* ‘něko’, *njēšto* ‘něšto’, *njēde* ‘něgdje’, *de* ‘gdje’, *svāde* ‘svāgdje’, *dēkad* ‘gdjekad’, *nīde* ‘nigdje’, *čērati* ‘tjerati’

ê > je: *djēte* ‘dijete’, *sjēno* ‘sijeno’, *rjēka* ‘rijeka’, *djēlovi* ‘dijelovi’, *pobjēditi* ‘pobijediti’, *bjēlo* ‘bijelo’, *bjēdno* ‘bijedno’, *pōšći* ‘posjeći’, *vjēsti* (I jd.) ‘vijesti’

ê > ije: *prije* ‘prije’

3. KONSONANTIZAM

Kako su svi stanovnici Skokova muslimanske vjeroispovijesti, fonem *h* se u tom govoru dosljedno čuva, ali ponešto oslabljenog izgovora. Uzrok učestalosti suglasnika *h* treba tražiti u bliskom kontaktu bosanskih dijalekata s orijentalnim jezicima, osobito arapskim jezikom Kur’ana koji ima čak tri vrste *h*, a Bošnjaci ga svakodnevno koriste

¹⁰ “Međutim, u pogledu odstupanja od čistog ikavizma neujednačenosti su vrlo znatne, pri čemu se zapadnobosansko i ličko područje prilično izdvajaju brojnošću neikavizama. Čak se može pomisliti da ikavska zamjena zapadnoštokavskoga diftonoškog jata nije u zapadnoj Bosni bila provedena dosljedno kao drugdje na ikavskim terenima. Naravno, odstupanja od ikavizama na raznim terenima često moraju imati različita objašnjenja” (Lisac 2003: 51).

¹¹ “Interesantno je da ikavci i inače lako napuštaju svoj izvorni govor i prihvataju neki drugi, obično ijekavski. Što je to tako razloge treba tražiti i u činjenici da ikavsko narječje nije književno i da ga potiskuje škola i sve drugo što se zasniva na standardnom jeziku” (Peco 2007: 230).

u svojim molitvama (v. Jahić 1999). On tako postaje neka vrsta glasovnog razlikovnog obilježja u odnosu na nemuslimansko stanovništvo. Javlja se u svim pozicijama u riječi, npr. *hàjvān*, *hòdža*, *hâlva*, *hèlác* ‘propast’, *hajdàmak*, *hàrman*, *hũja*, *hránti* ‘hraniti’, *hódati*, *halállti*, *hitti* ‘hititi; žuriti’, *hàmpati se* ‘hrvati se, tući se (o djeci)’, *hĩtro*, *hàman* ‘gotovo; skoro’, *rũho*, *prĩhlada* ‘prehlada’ (< *prèhlada*), *grihòta* ‘grehota’, *mũha*, *mĩhũr* ‘mjehur’, *dũhān*, *snāha*, *ũho*, *rahàtluk*, *kũhati*, *kĩhati*, *njĩhati*, *sũho*; *uvèhanti* ‘uvenuti’, *òrah*, *grāh*, *krũh*, *strāh*, *slũh*, *pròpuh*, *tĩbuh*, *siròmāh*, *sàbah*. Gubi se u rijetkim pojedinačnim slučajevima (*nāmā* ‘odmah’, *lāče* ‘hlače’, *mèrāba*, *svātiti* ‘shvatiti’), G mn. pridjevsko-zamjeničke deklinacije (*mòji*, *òvi*, *kòji*, *lúdi*, *fĩni*, *pũni*, *drũgi*) te u 1. l. jd. aorista pomoćnog glagola *biti*: *jā bi* ‘bih’.

Odstupanja od očekivanih afrikata vrlo su rijetka. Zabilježena su samo u nekoliko primjera: *òplackati* ‘opljačkati’, *čeftijáni* ‘čiftijane; dio dimija’ (< *čiftijáne*), *čèkič* ‘čekić’, *sènvĩč* ‘sendvič’ (< *sèndvič*), *đēm* ‘voće ukuhano sa šećerom, sadrži cijele plodove ili veće komade voća’.

Iako govor Skokova spada u šćakavske govore, zabilježena su i odstupanja:

ĩščēm, *godĩšća* (ali i *godĩšta*), *gũščēr(ica)*, *mjěščani* (ali i *mještani*), *namĩšća-ti* (*premiščati*, *smiščati*), *nāraščāj*, *pũščati* (*spũščati*, *dòpuščeno*, *raspuščènica*, ali *zapũštāno*), *ščāpiti*, *uiščēlti*

bòjĩšte, *dvòrĩšte*, *ĩgralĩšte*, *klišta*, *kũčĩšte*, *mĩlošte*, *òpština*, *pĩšta*, *poštēna*, *sjēdĩšte*, *štāp*, *štēne*, *štēta*, *štĩpati*, *štũcati*, *vĩřtati*, *zēmljĩšte*.

Suglasnik *l* na kraju sloga vokalizira se u većini primjera (*só*, *vó*, *stó*, *gó*, *dó*, *dĩó*), osim u pridjevu radnom muškog roda jednine i nekim pojedinačnim primjerima kao *ból* i *fól* (*ko fól gospòdin*.).

Do geminacije *l* dolazi nakon redukcije samoglasnika *i*: *dòblla* (prid. rad. ž.r. jd. od *dòpti* ‘dobiti’), *upállla* (prid. rad. ž.r. jd. od *upálti* ‘upaliti’), *klònlla* (prid. rad. ž.r. jd. od *klònti* ‘klonuti’), *nòslla* (prid. rad. ž.r. jd. od *nòsti* ‘nositi’), *pràtlla* (prid. rad. ž.r. jd. od *pràtti* ‘pratiti’), *žèlla* (prid. rad. ž.r. jd. od *žèllti*), *kòllno* ‘koljeno’, *màllna* ‘malina’, *vèllki* ‘veliki’, *kòllkĩ* ‘koliki’.

Palatalno *d’* dosljedno je dalo *đ*, npr. *mèđa*, *prèđa*, *svàđa*, *prèhlāđen*.

Nema sibilizacije u DL jednine imenica ženskog roda: *vójski*, *divōjki*, *mũki*, *rúki*, *běški* (DL jd. *běšika* ‘kolijevka’), *nògi*, *pũški*, *mājki*. Također nije provedena progresivna sibilizacija u *dĩhati* ‘disati’.

Ne provodi se palatalizacija u posvojnom pridjevu *mājkin* ‘majčin’.

Primjera nove jotacije ima iznenađujuće dosta, posebice ako uzmemo obzir da se radi o pretežno ikavskom govoru: *òrũžlje* ‘oružje’, *đē* ‘gdje’, *svāđe* ‘svugdje’, *đēkad* ‘gdjekad’, *nĩđe* ‘nigdje’, *rāđe* ‘radije’, *zagledāvati se* ‘zagledavati se’, *zāhlađa* ‘zahlada’; ‘jelo kojim se završava objed, desert’, *čērati* ‘tjerati’, *uđahati* ‘uzjahati’, *pòšći* ‘pòsjeći’,

ščēti ‘htjeti’, *njēko* ‘netko’, *njēšto* ‘nešto’, *njēkud* ‘nekud’, *njēkōlko* ‘nekoliko’.

Rotacizam, tj. promjena *že > re*, realizira se u prezentskim oblicima glagola *mōci*: *mōgu*, *mōreš* ‘možeš’, *mōre* ‘može’; *mōremo* ‘možemo’; *mōrete* ‘možete’, *mōgū* (ali: *ne mōgu*, *nē mereš*, *nē mere*, *nē meremo*, *nē merete*, *nē mogū*).

3.1. ZAMJENA SUGLASNIKA I ZAMJENA SUGLASNIKA U SUGLASNIČKIM SKUPINAMA

c > t: *zafrljātiti* ‘zafrljaciti’

ć > t: *fāćati* ‘hvatati’

d > c: *gōc* ‘god’¹²

> *đ*: *zaglēđāvati se* ‘zagledavati se’, *zāhlađa* ‘zahlada’

f > v: *āsvolt* ‘asfalt’

g > k: *nēk* ‘nego’

h > n: *kōžūn* ‘kožuh’

l > lj: *kūtljača* ‘kutlača’

j > lj: *prēključē* ‘prekjučer’

lj > l: *ōplāčkati* ‘opljačkati’

m > n: *pāntiti* ‘pamtiti’

n > m: *pēlim* ‘pelin’, *tāmām* ‘taman’, *šāmsa* ‘šansa’

n > nj: *gnjōj* ‘gnoj’

nj > j: *sjājna* ‘sjānjna; koja čeka okot – o ovci’

p > b: *bāūk* ‘pauk’, *baučētina* ‘paučina’

> *f*: *sāfūn* ‘sapun’, *kāluf* ‘kalup’

r > l: *lēbro* ‘rebro’

> *n*: *ōrmān* ‘ormar’

> *mōre* (3. l. jd. prez. od *mōci*), *dōrenē* (3. l. jd. prez. od *dorēnuti* ‘dognati’)

r > lj: *suháljak* ‘suharak’

s > š: *pāšoš* ‘putovnica’

v > f: *kōfēta* ‘kuverta’, *fīše* ‘više’; ‘iznad’

v > j: *čōj(e)k* ‘čovjek’

> *lj*: *crljen* ‘crven’

> *t*: *āvren* (< *āvret*) ‘ono što se mora pokriti u namazu’

z > s: *ćumes* ‘ćumez’

¹² Promjena je potvrđena u svezama u značenju ‘kad god’ i ‘što god’: *Kād gōc njēšto urādīm, ne bīdnē prāvo; Štā gōc pōželīš, dōbićeš*. Zanimljiv je oblik *gōdīc*, gdje je *c* kao navezak, a nije jasno ima li veze s temeljnim oblikom.

3.2. SEKUNDARNI SUGLASNICI

$\emptyset > d$ u *eglèndisati* ‘eglenisati; razgovarati’, *kahvèndisati* ‘kahvenisati; polako piti kavu uz razgovor’

$\emptyset > h$ u *uvèhanti* ‘uvenuti’, *hèm* ‘em’

$\emptyset > j$ u *jòpēt* ‘opet’, *džùmāj* ‘džuma, molitva u džamiji petkom u podne’, *dväjēs*¹³ ‘dvadeset’, *živjo* (prid. rad. m.r. jd. od *živti* ‘živjeti’)

$\emptyset > k$ u *òndāk* ‘onda’, *čandrkljiv* ‘čandrljiv; onaj koji mnogo prigovara ili stvara buku’

$\emptyset > l$ u *kanišla* ‘karniša’

$\emptyset > m$ u *òktombar* ‘oktobar; listopad’

$\emptyset > n$ u *pràndid* ‘pradjed’, *vázna* ‘vaza’, *nónde* ‘ondje’, *òsvaklèn* ‘odsvakud’, *òklèn* ‘odakle’, *māšalnā* ‘mašalah – riječ dobrodošlice, divljenja, čuđenja i odobravanja; zapis protiv uroka na odjeći male djece’, *kònda* ‘kao da’, *kòmbīn* ‘kombi’, *ùnīci* ‘ući’

$\emptyset > s$ u *sǐgrati se* ‘igrati se’, *skūdā* ‘kuda; kojim putem’

$\emptyset > v$ u *zvāvō* (prid. rad. m.r. jd. od *zvāti*), *dāvō* (prid. rad. m.r. jd. od *dāti*), *jěvō* (prid. rad. m.r. jd. od *jěsti*), *jāvukati* ‘jaukati’, *stěvona* ‘steona; bremenita’, *trōtovār* ‘trotoar; pločnik, staza za pješake’, *jānuvār* ‘januar; siječanj’, *sākōv* ‘sako’, *kvòcka* ‘kocka’, *klavónica* ‘klaonica’, *drugovačiji* ‘drugačiji’

3.3. ISPADANJE SUGLASNIKA U SUGLASNIČKIM SKUPINAMA TE POJEDNOSTAVLJENJA SUGLASNIČKIH SKUPINA

br > r: *Bòmrete!* ‘Bome brate!’

cm > ck: *būckast* ‘bucmast’

čn > šn: *tětišna* ‘tetičina’, *sěstrišna* ‘sestrična’, *tāšno* ‘točno’, *prīlišno* ‘prilično’, *mūšno* ‘mučno’

čnj > šnj: *sīnošnjī* ‘sinočnji’

ds > s: *òsalē* ‘od sada’

dst > st: *prēstava* ‘predstava’

dsv > sv: *òsvaklèn* ‘odsvakud’

dv > v: *sěnvīc* ‘sendvič’

fk > hk: *jùhka* ‘jufka, list razvučenog tijesta’

fr > f: *fizúra* ‘frizura’

gv > g: *gōžde* ‘željezo’

¹³ Zabilježen je i oblik *dvācet*.

- hc* > *šč*: *ščēti* ‘htjeti’
hv > *f*: *prēfatiti* ‘prihvatiti’, *dōfatti* ‘dohvatiti’, *ūfatti* ‘uhvatiti’, *fācāti* ‘hvatati’,
kafēndisati ‘kahvenisati’, *nařalti* ‘nahvaliti’, *fāllti* ‘hvaliti’, *kāfa* ‘kava’
ht > *kt*: *šākt* ‘šaht’
jd > *j*: *hajēmo(te)* ‘hajdemo’
jlj > *lj*: *hūljiv* ‘hujljiv; nervozan’
kć > *ć*: *ćērka* ‘kći’
kr > *k*: *kūmpir* ‘krumpir’
 > *ka*: *kazāmak* ‘krzamak, ospice’
ks > *s*: *pēsīn* ‘peksin, koji je umrljan’
 > *k*: *kōčka* ‘kvočka’, *tākī* ‘takvi’
mp > *p*: *klēpav* ‘klempav’
ndv > *nv*: *sēnvīč* ‘sendvič’
ng > *k*: *pūdīk* ‘puding’
pč > *č*: *čēla* ‘pčela’
pš > *š*: *šēnca* ‘pšenica’
pt > *t*: *tīca* ‘ptica’
rn > *n*: *kanišla* ‘karniša’
rš > *š*: *čāšaf* ‘plahta’
ps > *vs*: *tēvsija* ‘tepsija’
st > *t*: *dvājes* ‘dvadeset’
str > *skr*: *naskrádo* (prid. rad. m.r. jd. od *naskrádati* ‘nastradati’)
svr > *sr*: *srāb* ‘svrab’
st > *št*: *pūštīm* (prez. 1.1. jd. od *pūštati* ‘pustiti’)
št > *šlj*: *šljāke* ‘štaka’
tsk > *ck*: *svjēckī* ‘svjetski’
tstv > *stv*: *bogāstvo* ‘bogatstvo’
tšl > *šl*: *ōšla* (prid. rad. ž.r. jd. od *ōtīci*)
tc > *c*: *pēcca* ‘petica’, *līcca* ‘litica’, *žūcca* ‘žutica’
tv > *f*: *fōr* ‘tvor’
zgl > *žgl*: *žglòb* ‘zglob’
zl > *z*: *dozagrditi* ‘dozlogrditi’
zv > *zm*: *džēzma* ‘džezva’

4. KONTRAKCIJE I METATEZE

U drugom licu jednine prezenta glagola *hȳjēti* dolazi do kontrakcije (*hōš* < *hòćeš*), a isto tako i u negaciji (*nēš* < *něcēš*). Drugo lice jednine futura I. glagola *mòci* kontrahira se u *mòćeš*. Broj 'dvadeset' kontrahira se na dva načina: *dvácēt* / *dvājes*. Kontrahirani imperativ od *pòslušati* je *pòšāj* 'poslušaj'. Zabilježena je i kontrakcija cijele rečenice: *meščinī* < *mēni se činī*. Zanimljivi su oblici poticajnog oblika poticajnog uzvika *hājdemo*. Moguć je kontrahirani oblik *hēmo* i oblik *hajémote*, gdje se dodaje navezak *-te*, koji je vrlo teško objasniti. U obraćanju pojedincu postoji kontrahirani oblik *hāj*.

Od zabilježenih metateza ističemo još i sljedeće: *hi* (G i A ličnih zamjenica za 3. lice u enklitičkom obliku) 'ih', *něskīm* 's nekim'; *ne vrījēm* 'ne vjerujem'; *rahmetelje* 'dio formule koja se upotrebljava kad se spominje preminulog: *Allah rahmetile!*'), *dunājluk* 'dunjuluk, ovaj svijet, čovječanstvo', *dójni* 'donji', *sūritka* 'sirutka', *infrakt* 'infarkt', *lingešpir* 'ringišpil', *trahāna* 'tarhana', *polūver* 'pulover', *měrdivene* 'ljestve', *ōjtrōs* 'jutros'.

U općoj zamjenici *sav* došlo je do metateze (*sāv*), a stariji oblik očuvan je u izrazu *vās cili dān*.

5. NAGLASCI

Naselje Skokovi pripada govornom području koje nije napravilo znatan odklon od novoštokavskog naglasnog sistema. Donosimo neke primjere u kojima su se dogodile promjene:

promjena kvantitete: *javúkati* (< jaúkati), *ùnīci* (< úci), *pròubāti* (< próbāti), *sùmljati* (< súmnjati), *polūver* (< pulóver), *avtóbus* / *altóbus* (< autóbus), *badžānak* (< badžānak), *slipóčanca* (< sljepòočnica), *zāva* (< zāova), *frājla* (< frājla), *òndāk* (< òndā), *bík* (< bīk), *ūjna* (< ūjna), *sigrāčka* (< igrāčka), *govórti* (< govòriti), *rók* (< ròk), *grđnā* (< grđnā), *hóran* (< hòran)

promjena modulacije: *-ási* 'nezahvalan' (< āsi), *hóran* 'spreman' (< hòran), *túde* (< tû), *nīštiti se* (< ùništiti se), *krtiti se* (< krtiti se), *vāmo* / *vāmo* (< òvāmo)

promjena modulacije i kvantitete: *čvókati* (< čvòkati), *fřktati* (< fřktati), *ràdijōn* (< ràdio)

promjena mjesta naglasaka: *sinóvā* (mn. G od *sīn*: < sinōvā), *godīšte* (< gòdište), *pòlagāhno* (< polāgāno)

e) nestanak zanaglasne duljine: *fāmelija* (< fāmīlija), *pètonija* (< pètūnija), *òktombar* (< òktōbar), *pěčurka* (< pēčūrka), *frižder* (< frižidēr), *vòlko* (< ovòlikō)

f) javljanje sekundarne zanaglasne duljine: *brāūn* (< brāon), *ràdijōn* (< ràdio), *sāsānti* (svršeni glagol od 'sisati'), *pùdik* (< pùding).

6. OSOBITOSTI IZ MORFOLOGIJE

6.1. IMENICE

Imenica *stríc* ima samo kratku množinu: mn. NV *stríci*, G *stríca*, DLI *strícima*, A *stríce*. U V jd. nastavak je *-u*: *strícu*.

Imenica *ćúko* ‘pas’ ima po analogiji s jednosložnim imenicama *a*-deklinacije muškog roda množinu *ćůkovi*, a ne očekivano **ćúke*.

Kod imenica koje ne znače osobu, u L mn. fakultativno se čuva i nastavak *-i*, uz *-ima*: *po kuruzi* / *po kůruzima*; *ů svatovima* / *ů svatovi*. Stari se nastavak u L mn. čuva fakultativno i u deklinaciji imenica srednjeg roda: *siměni(ma)*, *na raměni(ma)*, *neběsi(ma)*, *lědi(ma)*, *plěči(ma)*, *vráti(ma)*, *ústi(ma)*.

U I jd. imenica muškog roda *a*-deklinacije uopćili su se nastavci stare tvrde deklinacije, npr. *kócom*, *můžom*, *vřcom*, *půžom*.

Zbirna imenica *djěca* ima DIL množine *djěcima*. Množina imenice *muškárac* u ovom govoru glasi *muškáci*, a od poimeničenog pridjeva *žěnsko* *žěnskác*.

Imenice muškog roda na *-a* mijenjaju se po obrascu imenica ženskog roda. Tako se mijenjaju i muška imena koja završavaju na *-a* (*Hàmdija* – *Hàmdijě* – *Hàmdiji*) ili na *-o* (*Mújo* – *Mújě* – *Múji*). Analogijom prema tim imenicama deklinira se i imenica *ćúko* ‘pas’: G *ćúke*.

Imenica *ćí* ‘kći’ u množini poprima nastavke *e*-deklinacije: *Táje žěnaròdila pũno céra*. *Kúpila sam mĩlošte svòjim cěrama*; *Príčala sam sa svòjim cěrama*.

Imenice ‘kombine’ i ‘bicikl’ sekundarnim su morfološkim adaptacijama promijenile rod: *kumbina* (ž.r.), *baciklo* (s.r. – zbog izbjegavanja za štokavske govore nekarakteristične suglasničke skupine).

Rijetko se upotrebljava nastavak *-ju* u I jd. imenica *i*-deklinacije. Uobičajen je nastavak *-i* gdje, jasno, imenica uvijek dolazi s prijedlogom *sa*: *Plátijo je tó sa smřti*. *Ne mògu se nòsti sa bòlesti*. *Mòrili su ga sa gládi*. *Pláticeš tó sa křvi*.

Imenica *kòsa* često se upotrebljava u množini: *Něma nĩšta lipšě od cùrě sa kvřčavim kòsama*; *Mášalna, dōbri joj kósa!*

6.2. ZAMJENICE

U deklinaciji osobnih zamjenica zanimljiv je navezak *-ke*, koji se javlja u G i A zamjenice *mĩ* – *nás(ke)* i *vi* – *vás(ke)* te A zamjenice *òna* – *njú(ke)*. U I mn. zamjenice *mĩ* i *vĩ* čuva se stari nastavak *-ami* iz *a*-deklinacije iz staroslavenskog – *nāmi*, *vāmi* (up. Damjanović 2003). U DL zamjenice može doći navezak *-zi*: *njój(zi)*.

Neodređene zamjenice *njèkav* ‘nekakav’ i *nìkav* ‘nikakav’ nemaju infiks -ak-. Zamjenica *svàkakav* u množini ima oblik bez infiksa -ak-: *svàkvi* ‘svakakvi’.

Kod zamjenica *nàkī*, *tàkī*, *vàkī* izgubilo se početno *o*, dok se analogijom prema zamjenicama *òvāj* i *ònāj* taj samoglasnik nalazi u zamjenici *òtāj* ‘taj’.

6.3. PRIDJEVI

Iza palatalnih suglasnika u nekih pridjeva srednjeg roda u N jd. javlja se samoglasnik *o* iz tvrde deklinacije umjesto očekivanog *e* iz meke deklinacije: *vrúco* ‘vruće’, *kŕnjo* ‘krnje’, ali *divljē*, *svjēže*, *jāčē*.

Pridjev *zādñji* ima superlativ *nājzadñji*.¹⁴

Posvojni pridjevi od imenica *ćēr* i *brāt* imaju nastavak -*inski*, a ne -*in*: *ćerìnska djèca* ‘kćerina djeca’ i *bratìnske snàhe* ‘bratove snahe’.

Pridjev u značenju ‘djetinjast’ tvori se od palatalizirane osnove posvojnog pridjeva *dječji*: *djèčinjast*.

Posvojni pridjevi muških imena na -*e* ili -*o* tvore se sufiksom -*in* kojim se tvore posvojni pridjevi od imenica *e*-deklinalacije (*Íbrin*, *Mášin*).

Prefiksom *po-* tvore se pridjevi koji znače ublaženo značenje od značenja pridjeva od kojeg se tvore: *põmlād*, *põstar*, *põfīna*.

Zanimljiv je indeklinabilni pridjev *trošàli* ‘rastrošan’ (*Dādni pàre trošàli insánu i nēcēs ih vīšē vīdati*.). Moguća je i opisna komparacija toga pridjeva: *Òna je vīšē trošàli nēk tí*.

Postoji i indeklinabilan pridjev *ási* ‘nezahvalan’ (*Nēmōj bìti ási Bōgu!*).

6.4. GLAGOLI

Imperfekt i glagolski prilog prošli nisu zabilježeni u govoru Skokova.

Krnjeg infinitiva također nema. Glagol *živti*, osim infinitiva, gdje je reducirano nenaglašeno *i*, može imati i infinitiv *živsti* na -*sti* (analogija prema atematskim glagolima iz praslavenskog). Glagoli koji inače pripadaju 2. vrsti imaju ispred infinitivnog nastavka infiks -*an-* umjesto infiksa -*ni-*, npr. *kīsanti* ‘kisnuti’, *zóvanti* ‘zovnuti’, *púhanti* ‘puhnuti’, *gúranti* ‘gurnuti’. Najprije je došlo do redukcije *i*, a nakon toga je nastalo sekundarno *a* ispred *n* zbog lakšeg izgovora. Glagol *úci* ima sekundarnu skupinu *ni*: *ùnīci* ‘ući’. Kod glagola *mrišati* ‘mirisati’ i *dršćati* ‘drhtati’ prodrila je prezentska osnova u infinitivnu.

¹⁴ Isto tako i redni broj *pīvi*: *nājprvi*.

Glagol *živsti* ima u prezentu nastavke po analogiji prema glagolima 2. razreda 5. vrste: *živēm, živēš*.... Glagoli *vúci, pēci, túci* i *tēci* u trećem licu množine protežu palataliziranu osnovu iz ostalih lica: *vúčū, pēčū, túčū, tēčū*.

Glagoli *stískati* i *prskati* u prezentu mogu imati nastavak *-am* i *-em* (*stískām / stíšcēm, prskām / pršcēm*... *prskajū / prščū*).

Prezent glagola *vòljeti* ima komparativ: *nājvolīm* (*nājvišē volīm*).

Svršeni prezent glagola *bīti* ima tri oblika: *būdēm / būdnēm / bīdnēm*.

Kod aorista su izjednačena sva tri lica jednine: *jā rēče, tī rēče, ōn rēče*. U 1. i 2. licu množine aorista nastavci su *-šmo, -šte* (*dādošmo, dādošte*).

U imperativu glagola *túci* dolazi do prodora prezentske osnove: *túčimo*. Kod glagola *prodávati* u 2. l. jd. i mn. dodaje se *-i*: *Ništa svòje ne prodáji / prodájite!* Glagol *vīdjati* ima dvije forme imperativa: *vīdāj* (*vīdājte, vīdājmo*) i *vīdē* (samo za 2. l. jd.).

Glagolski pridjev trpni završava na *-n* i *-t*. Nastavak *-t* dolazi i na neke glagole gdje je u većini štokavskih govora uobičajen nastavak *-n*, npr. *pòkosīt, nàoružāt, ùkrpīt, pùštāt* ‘pušten’.

6.5. PRILOZI

Kod priloga je najzanimljivija osobina da na mnoge može doći sekundarni sufiks: fakultativan (navezak) ili stalan.

a) neki mjesni prilozi: *dòklēn / dóklen* ‘dokle’, *kūdā* ‘kamo’, *skūda* ‘kojim putem’, *svāde* ‘svugdje’, *tū / túdi / túde* ‘tu’ (*Sjēdi túde i čekāj me.*), *nónde* ‘ondje’, *vāmo / vámo* ‘ovamo’, *pòblīzo / ùblīzo* ‘blizu, ali ne previše’ (*Mògli smo ici i pjēhe, njihove su kùće pòblīzo; Ōna je cēri ròdila ùblīzo, jēnde nīje pròšlo ni gòdinu dána.*), *dolēko* ‘daleko’, *pòsrīd* ‘posrijed’, *tūdāna* ‘tuda’

b) neki vremenski prilozi: *dānas / dānaske* ‘danas’ (*Dānaske urádi tō, a sūtra šta òstanē.*), *đèkad* ‘gdjekad’, *jòpē* ‘opet’, *nāmā* ‘odmah’, *nóces* ‘noćas’, *olomláni* ‘preklani’ (*Mi smo se olomláni nāpatili kād je bila ònā vėlka sūša.*), *òsalē* ‘odsad’ (*Òsalē te nécu slūšati, nīkad me nīsi na dōbro nagovório.*), *prèključē* ‘prekjučer’, *pròlitōs* ‘proljetos’, *tēk / tèkār* ‘tek’, *vājik* ‘uvijek’, *zīmūs / zīmūske* ‘zimus’ (*Priprémāmo salātu da imāmo zīmūske.*)

c) neki načinski prilozi: *aščerīle* ‘ašicare; očigledno’ (< ašicāre), *đūtūrīle* ‘đutture, sve zajedno, sve koliko ima’, *hāman* ‘skoro’ (*Bòm se tâ tvòja māla zadivojčūrila, hāman na ūdaju; Hāman sam završila pòsō.*), *īstiha* ‘polagano’ (*Krūh je nājbolji kād se pēčē īstiha.*), *màksuz* ‘namijenjeno ili upravljeno točno prema kome’ (*Dòšla sam ti màksuz; Ōvo sam màksuz tèbi kúpila; Màksuz ga poselāmi od mēne.*), *nābas* ‘kad nešto ispadne dobro, a nije se očekivalo’ (*Nīsi nēkī mājstor za krēčenje, ali nābas si tō*

odrádio; Kād je bījō mālehan ništa nījē vālājō, a sād līpo nābas.), kuđōja ‘navodno’, najázile ‘širom otvoreno – o vratima’ (Kāko nēcē úci pāsče kād si òstavila vrāta najázile.), odnáfo ‘namjerno’ (Nisam te odnáfo òšanla.), òtprvēčke ‘otprve’, hāza ‘skoro, gotovo da’, pjēhe / pjěšce ‘pješice’ (Lāhko je mlādu iči pjēhe, ali stār ne mēre ni mākac.), plāho ‘mnogo’, sērbez ‘slobodno, neusiljeno, bez straha’, prīkōlko ‘tek toliko’, prīlišno ‘prilično’, prīkōlko ‘koliko-toliko’, dōsti ‘dovoljno’, evlišno ‘ovoliko’, uzamānce ‘uzajamno’ (Ōni su se pomāgali uzāmance, òvāj njēmu uzōri, a ōn òvomē pozūbi.), zāuhār ‘od koristi’ (Ništa svōje ne prodāji, tō ti mōre bīti kāsñjē zāuhār.), za strāhu ‘jako, velikim intenzitetom’ (Pāō je sa kotāča i ūdarijo se za strāhu.), zbīljem ‘zbilja’ (Ōn je zbīljem dōbro čeljāde ispo.), zōrli ‘doista, s velikim intenzitetom’ (On nju zorli voli.).

d) neki modalni prilozi: *bōme / bōmrete*¹⁵ (*Bōmrete ljě, urādi tō kāko vālājō il nēmōj nīkāko!*), *jēmde* ‘baš; možda’ (*Jēmde me brīga zā njīm, nēk se snālazi sām; Tī si jēmde bīla kōd nje? Jēmde si me đūgo čekō, a jā se bāš zadržala ū grādu.*), *jēmde ljě?* ‘odgovor na neki iskaz čiji nam se sadržaj ne sviđa i za koji bismo radije da nije istina’ (*Pōsjetila sam ga. – Jēmde ljě?*), *ljě* ‘čestica za pojačavanje tvrdnje’ (*Jēsī l’ tō uradila? Vīrē ljě nīsam.*), *potpunāma* ‘potpuno’

Navezak -le može doći i na uzvik *joj: jōj / jōjle / jōle*.

7. SINTAKSA

Čest je slavenski genitiv: *Nīje ūzō fāsunge zā nū svōju čeljād.*

Instrumental se ponekad koristi umjesto akuzativa: *Svē je bīlo drugovāčije kād sam jā bīla cūrōm.*

Odnosna zamjenica *štō* se koristi i za živo: *Ōna divójka štō je dōnīla krūh.*

Česta je upotreba habituala, složenog glagolskog oblika sastavljenog od aorista pomoćnog glagola *biti* i 2. l. jd. imperativa, a koji služi za evociranje prošlih radnji, npr. *Ōni bi navráti krāj nāske pa bi svī đuturīle išli na sjélo.*

Imperativ se često pojačava poticajnom česticom *de*: *Dē nēmōj! Dē ga òšini! Ubáci dē te u špàret kōjē prāndelo dŕvo.* Ta poticajna čestica može stajati i iza imperativa (*Ōšin dē ga!*), a posebice je zanimljivo da se može umetnuti unutar imperativa nekih glagola u 2. l. mn.: *Porèndete ga! Ōšindete ga!*

Kod upita za cilj kretanja nema razlike u upotrebi priloga *kūda* i *đē*: *Kūda / Đē*

¹⁵ Oblik *bomrete* dolazi samo kada iza dolazi čestica *ljě*.

īdēš? ‘Kamo ideš?’. Prilog *kāmo* upotrebljava se samo u ustaljenim izrazima poput *Pa kāmo ti vāmo?* ‘Što te nema ovamo. / Otkud ti ovamo?’

Često se koristi konstrukcija prijedlog *od* + G umjesto posvojnog pridjeva (*Tô mi je od tēke sîn.*) ili konstrukcija imenica u G + enklitički oblik osobne zamjenice u D: *Tô je sîn tētkē mi.* ‘To mi je tetkin sin.’

Prijedlog *s* stoji uz imenicu u instrumentalu i kada je riječ o društvu i kada je riječ o sredstvu: *Dòšō je s motórom.*

Prijedlog *īza* upotrebljava se i u značenju ‘nakon’: *Vrátijo se kūci nāmā īza rāta.* ‘Vratio se kući odmah poslije rata.’

Česta je konstrukcija prijedlog *u* + G deklinabilne riječi, npr. *Ū njīh imā pāšče* ‘Imaju pašče.’

Može se čuti korištenje sraštenog oblika prijedloga *radi* i zamjenice *štā*: *Rāšta si īšō?* ‘Radi čega si išao?’

Glagol *imati* u pitanju *Štā imā za rúčak?* može, osim akuzativne rekcije, imati i dativnu (*Štā imā rúčku?*) i genitivnu (*Štā je sprēmīto za rúčka?*).

Zanimljiva je upotreba vokativa osobne zamjenice u 2. licu kod razgovora dviju ženskih osoba koje su u prisnijim odnosima: *Mōja tī, òni hāza nēmajū štā jēsti, dótle su dogúrali.*

Umjesto vremenskog priloga u značenju ‘ove zime’ upotrebljava se prijedložni izraz u akuzativu: *Bīli su kōd nās ū zīmu.* ‘Ove zime su bili kod nas.’

Zanimljivo je pojavljivanje prijedloga *u* ispred priloga *vani*: *Nē znām đē je. Vīdāj da nījē u vāni.*

Veznik *đē* upotrebljava se umjesto namjernog veznika: *Vīdō ga je đē dōlazī.* ‘Vidio ga je kako dolazi.’

Pogodbene rečenice najčešće se tvore konstrukcijama s česticom *li*: *Ne dódēš li na vrjēme, ne mēremo urádti što smo naūmili.*

8. IZ LEKSIKA

8.1. RODBINSKI NAZIVI

Rodbinsko nazivlje iznimno je razgranato i nimalo uopćeno, a svi ga govornici svakodnevno upotrebljavaju (još nije dio pasivnog leksika, što svjedoči da se još cijene tradicionalni obiteljski odnosi).

òtac / bábo / tāta – māma / māti: sîn – cérka / cí; brāt, brātić ‘bratov sin’, *brātišna* ‘bratova kći’ – *sēstra, sēstrić, sēstrišna* ‘sestrina kći’; *stríc – strīna: stríčević* ‘stričev

sin' – *stričovka* 'stričeva kći'; *tètka* – *tétak*: *tèčić* 'tetkin sin' – *tètišna* 'tetina kćer'; *dàjdža* 'ujak' – *ùjna*¹⁶: *dàjdžević* 'ujakov sin' – *dàjdževka* 'ujakova kćer'; *dìd* 'djed' – *mājka* / *náne* / *néne* 'baka': *ùnuk* – *ùnuka*; *pràndid* 'pradjed' – *pràmājka* 'prabaka': *praunče* 'praunuč', *bjèla čèla* 'bijela pčela; čukununuče'; *čòj(e)k* 'suprug' – *žèna*.

U značenju 'obitelj' u govoru Skokova postoje tri sinonima: *pòrodica*, *fàmelija* i *čèljād*. Za širu obitelj upotrebljava se izraz *ròdbina*.

Za sve članove rodbine po tazbinstvu upotrebljava se skupni naziv *prijatelji* (muški su *prijatelji* – hipokoristik *príke*, a ženske *prije*), a tu se ubrajaju: *zèt* – *snàha* / *nèvista*, *svèkar* – *svèkrva*; *zàva* 'zaova', *díver* 'mužev brat' – *jètrva* 'žena muževljeva brata'; *púnac* – *pũnca* 'punica'; *bàlduza* 'ženina sestra', *badžának* 'svaki od muževa dviju sestara u odnosu jedan na drugoga' (hipokoristik je *bádžo*); *šúra* 'ženin brat' – *šurjākovka* 'šurjakova žena'.

8.2. IZ ONOMASTIKE

8.2.1. ANTROPONOMASTIKA

Stanovnici Skokova uglavnom daju osobna imena s ustaljenog popisa. Ona su po rasporedu glasova i glasovnoj strukturi orijentalnoga porijekla (iz arapskog, perzijskog, turskog ili starohebrejskog jezika) (Smailović 1977: 580). Tek se u novije vrijeme odstupa od toga popisa, no većina je stanovnika uvjerena da se radi o izvorno muslimanskim imenima, npr. *Denisa*, *Mirèla*, *Sanèla*, *Àlen*, *Èlvis*.

Temeljna je razlika između ženskih imena starije generacije i ženskih imena srednje i novije generacije u tome što su nekada završavala najčešće na *-e* ili *-o*, a danas na *-a*.

Najčešća ženska imena srednje generacije:

A(j)iša / *A(j)íše*, *Bajráme*, *Béjzo*, *Čamila*, *Dèrviša* / *Dervíše*, *Đūla* / *Đúle* / *Đúlse*, *Đúmo*, *Èsveda*, *Fàtma* / *Fatíma* / *Fatíme*, *Hàmida* / *Hamíde*, *Hanife*, *Hánče*, *Hasèda*, *Háta* / *Háto*, *Hàsnija*, *Hávo*, *Méjro*, *Mevlida*, *Názo*, *Núre*, *Sacíme*, *Senija*, *Šerífa* / *Šerife*, *Redžife*, *Rešide*, *Zéjno*, *Zemíne*, *Zùhra*.

Suvremena ženska imena:

Àjla, *Albina*, *Alina*, *Amājla*, *Àmra*, *Armína*, *Belkisa*, *Bekira*, *Denisa*, *Dunèja*, *Džemaila*, *Èdita*, *Èdna*, *Edvína*, *Èma*, *Enaída*, *Èsra*, *Hàнна*, *Ilhàna*, *Kára*, *Làila*, *Mà(j)ida*, *Mirèla*, *Nājla*, *Néira*, *Nudžéjla*, *Sàra(h)*, *Sumèja*, *Sanèla*.

¹⁶ Zanimljivo je da se nikada ne upotrebljavaju imenice *ùjāk* i *dàidžinica*.

Najčešća muška imena starije i srednje generacije:

Abduràhman, Āgan, Bēčīr, Ćamil, Ćērīm, Đulaga, Ēdhem, Ējdo, Fīkret, Hājder, Hāsān / Hāse / Hāsco, Hāzim, Husējin, Hūsniya, Húse, Jūsuf, Júso, Máše, Mēhmed, Mého, Mīrsād, Muhārem, Mūnīb, Nūrīya, Rāhman, Rāmādān, Rāšid, Sākib, Smà(j)il, Tēufik, Vèlaga, Zúdo, Zúhdija.

Sēnad, Džēvad, Nēdzad, Sēad, Sùad, Šemsùdin, Nījāz.

Suvremena muška imena:

Ādam, Ālbīn, Āldīn, Ālen, Āli, Āmāl, Āmār, Ānis, Bēkir, Benjāmin, Bīlāl, Dāris, Dēnis, Dīn, Ēldīn, Ēlvis, Ēmān, Ēmil, Ērnād, Ērvīn, Hārūn, Kāil, Māid, Mālik, Mēldūīn, Mēlīn, Náid, Nēdim, Tārik, Ubējd.

Prezimeni

Prezimeni mještana Skokova završavaju na sufiks *-ić*. Najčešće su patronimi, no ima i onih prezimeni koja su nadimačkog podrijetla.

Ajdinović, Bājramović, Bēćkanović, Begānović, Bégić, Būljbašić, Ćatić, Ćehajić, Čaušević, Dolić, Družanović, Japić, Hādžić, Hajruláhović, Klčić, Kováček, Merdānović, Muhāmedagić, Mūrtić, Nūhanović, Osmānčević, Pajić, Pivić, Šabljaković, Šalkić, Šabānčević, Tāhirović, Žunić.

Nadimci

Pored imena i prezimeni, neki mještani Skokova imaju stalne nadimke po kojima ih drugi poznaju, a koji upućuju na porijeklo pojedinca ili fizičku osobinu. Neka od njih su pejorativi ili skraćeni oblik njihovih pravih imena.

Āljo, Bābīn, Brātko, Brko, Cīni, Cigo, Dīd, Gābor, Hāscā, Hātkin, Láje, Līpi, Pārgan, Pīban, Rógo, Rúnjo, Sémin, Sībić, Špinjatak, Vārčāk, Véle.

Nadimci žena upućuju na njihove muževe. Tvore se od imena muža i sufiksa *-in(i)ca* ili *-ov(i)ca*, npr. *Āsimovca, Agīnca, Ārifovca, Đūlāginca, Kásimovca, Mašīnca, Nurīnca, Ōmerovca, Refīkovca, Suljīnca, Šābanovca, Vèlāginca.*

8.2.2. TOPONOMASTIKA

Regionimi, hidronimi i ojkonimi ovog kraja pretežno su jednorječni i motivirani geomorfološkim značajkama referenta, ali ima i višerječnih koji su vrlo često antantroponimskoga postanja. Među njima se posebno ističu oni kod kojih se posvojnost izriče genitivom bez prijedloga (Šprljan 2017).

njive: *Bābina njīva, Bālčinovac, Brnjākuša, Cīno vrēlo, Dólčevac, Dúrića dólina,*

Jàruge, Kazinac, Krčevina, Krèša, Keléčevac, Mâle njîve, Munàrić, Mũratovo br̃do, Őbarak, Pètnēs slògova, Pòdovi, Ponórac, Ravnica, Ūruga

šume: *Biljevina, Bũkvār, Cèrk, Jāvōr, Kèstenjar, Krèša, Mâlo lišće, Róžnovac*

potoci: *Bābinovac, Jāvōr, Māćetin pòtok, Muràrić, Ràdetina, Vrèlac*

zaseoci: *Brèzova Kòsa, Kràkača, Górnja Bārska, Dónja Bārska*

8.3. RJEČNIK ODABRANOG LEKSIKA

U rječnik karakterističnog leksika uvršteni su leksemi koji ili nisu uopće zabilježeni ili se nalaze u malom broju štokavskih govora, a također i oni koji se ističu svojom tvorбом ili semantikom. Uvršteni su i neki leksemi kod kojih su potvrđeni određeni frazemi. Posebice su zanimljivi oni leksemi kod kojih se očituje potpuna ili djelomična pseudoanalogonimija ili prema hrvatskom ili bosanskom standardnom jeziku ili pak većini štokavskih govora.

Dakle, prilikom sastavljanja abecedarija rječnika koji je u prilogu ovoga rada u obzir su uzeta dva rječnika standardnog bosanskog jezika (Jahić 2010 i Halilović i dr. 2010) te internetska rječnička baza hrvatskoga jezika (HJP) – sve što se našlo u nekom od spomenutih izvora, u identičnom značenju, nije u našem rječniku i obratno.

A

ádže ádže m *izmišljeno strašilo kojim se plaše djeca.* ♦ Mâlā, né idi tâmo, èto ádže.
aldun alduna m *mjesec kolovoz.* □ Aldun za léđa, kápūt na léđa. (*Kada prođe mjesec kolovoz, potrebno je oblačiti topliju odjeću.*)

árli adj. indekl. *silan.* ♦ Ú nī Bećirovi se bīk tólko utòvijō da je līpo árli.

àvren àvrena m ‘ono što se mora pokriti u namazu’ □ Cřn ko àvren.

B

bābe bābā f pl.t. *razdoblje od tri dana u prvoj polovini ožujka kada je vrijeme jako promjenjivo.* ♦ Bābe su rēkle da bi zāmzle tēle ũ kravi da su òstale jōš kōjī dān.

bākljati se bākljām se impf. *baviti se, nositi se nečim.* ♦ Pròdaću òvē òvce, ne mògu se jā sā njima vīšē bākljati.

bārkati bārkām impf. *dirati* ♦ Nē barkāj ú me.

béja bėjē f HIP. *ovca.* ♦ Nēmōj drēcāti, sād će bráco dóci, bráco čũvā bėje.

bēnest bēnestōga adj. *lud, luckast.* ♦ Náđi sēbi lípu cūru pa nēk je nāmā i bēnesta.

bòcūn bòcūna m *staklenka.* ♦ Trēbā òprati bocūne da se vārī kòmpōt.

bōčiti se bōčīm se impf. *teško izlaziti na kraj s kim ili čim.* ♦ Nājgorē je bōčiti se vilēnim insánōm.

bràdvīlj bràdvīlja m *tesarska sjekira*. ♦ Trëbō si űzeti bràdvīlj, lākšë bi tō iscīpo.
břvno břvna n *zid*. ♦ Glūho bílo! Őn kàd djëcu túčë, sve íh od břvna bàca, tàkā je tō lòpina.

C

cmàriti cmàrīm impf. PEJ. *pušiti*. ♦ Dë štà cmàrīš tē cigàre pò vazdān!

Č

čána čánë f *posuda, zdjela*. ♦ Ŭspi mu mǎlo òtë gràhove čórbe ú vu čánu.
čelmaši čelmaša m *kokice*. ♦ Dëdë nam, nevista, mǎlo čelmaša nàpravi.
čvrka čvrkë f *kovanica, sitniš*. ♦ Dǎdni prōsjāku kōjū čvrku.

Ć

ćelepīrija ćelepīrijë f sg. t. *djeca (hip.)*. ♦ Ŭ nās na hārmanu vāj njëčijā ćelepīrija.
čōšiti čōšīm pf. *gledati iz prikrajka*. ♦ Dānas sam sǎmo čōšila izloge jer nīsām ìmala pára. ♦ Ko ìmā nèk trōši, a ko nēmā nèk čōši.
čùslav čùslavōga adj. *ružan*. ♦ Ne bi ga jà nākō čùslavōg da je jëdīti na svítu!

D

déblo débla n *masne naslage, salo, celulit*. ♦ Kākva je glūho bílo! Őnō joj déblo na stomáku vīši hāman dō kolīna.
drëčati drëčīm impf. *plakati*. ♦ Kàd su mi tō jávili, drëčala sam trī dāna, nīsam se tīšila.
drëčīti se drëčīm se impf. *drsko razgovarati, galamiti na nekog*. ♦ Sīne, ne vǎljā se na svōje ròditelje drëčīti, dòčekačëš tō sūtra na svōjōj djëci!
drīnjati drīnjām impf. PEJ. *spavati*. ♦ Ākō š jësti, jëdi! Āko nēš, hǎj drīnjāj.

Dž

džòkman džòkmana m *lopov, delikvent*. ♦ Štā se drūžīš sá tim džòkmanima! Na-govór će ĭ tebe na kākav zījān.
džómetan džómetnoga adj. *darežljiv, plemenit*. ♦ Ŭ një je mǎti stvárno prūžitë rúke! Tākō džómetno žënsko nëcëš lǎhko náci.

Đ

đīkati đīkā m impf. *vreckati, nametati se*. ♦ Mǎla, ne đīkāj prëd svīskim ljūdima ú tōj haljínki!
đīndati se đīndām se impf. PEJ. *dotjerivati se, kititi*. ♦ Nè đīndāj se tōlko, nīsi tí jōš zá togā.

E

èrefica èreficē m ♦ *smion, odvažan čovjek*. ♦ Tākō ti se ĩ ćaća prāvijō èrefica pa viđāj đē je sādē dospijō!

F

fajtina fajtīnē f *vлага*. ♦ Mōra da njēde prokišnjāva strēha. Viđāš pó tōj fajtini na zǐdovī?

fartùtma fartùtmē f *metež*. ♦ Čīm su hrūpili na vrāta, stvōrī se tākā ĩ takā fartùtma.

fīni fīnōga adj. *isti, identičan; sličan*. ♦ Tā je māla fīna ũ tebe sēstra.

flikati fličēm impf. PEJ. *srkati*. ♦ Flīčēš tō mlīko, ko da si iz hāpsa pūštāt.

frndèkati frndèkām impf. PEJ. *bacati nemilice; ispuštati vjetar*. ♦ Da si tī tō kùpovala, ne bi tākō fīndekala.

G

glèdalca glèdalcē f *vračara, vidovnjakinja*. ♦ Ònāj ko bīdnē išō glèdalcama nēmā kūd ná naj svīt.

gledávati glèdāvām impf. *viđati, sretati*. ♦ Āh gledávala sam jā svākvī budālā al' tākē jēmde nísam.

H

halačùgati se halačùgām se impf. *neozbiljno se ponašati*. ♦ Nēmāš li pamètnijēg pòsla neg halačùgati se vāzda!

hàlavētan hàlavētnōga adj. *komotan, širok – o odjeći*. ♦ Obúci djētetu štā hàlevētno da ga nè stēžē.

hàljāt haljāta m *zahod*. ♦ Upēcijo se ko bèg u haljātu.

hàman hâ adv. *skoro, gotovo, samo što nije*. ♦ Njēzina tētkā je u pōrodāju hāman hâ umrīla.

hámelj hámelja m *kukolj*. ♦ U svākōm žītu imā hámelja.

handùrati handùrām impf. *proizvoditi buku, lupati*. ♦ Hāni, ne handùrāj sá tīm súdima, glāvu mi rāzbi.

hani part. *uzvik kojim se zaustavlja neka radnja*. ♦ Hāni da jā viđām kākō ti tō slīši.

hāzā adv. *skoro, gotovo, samo što*. ♦ Mōja tí, òni hāzā némajū štā jēsti, dótle su dogúrali.

hùbēr hùbera m *krijesta*. ♦ Viđāj kākō se ošīšō ko da imā hùbēr na glāvi.

hùče hùčā f pl.t. *odjeća (pej.)*. ♦ Kùpi svōje hùče i na vrāta, da ti viđīm léda!

húčka húčkē f *nered, metež*. ♦ Ū njīh je vāj k húčka pò kući, kōnda némaju žēnska

ù kući.

hùròv huròva m *veliki, strašni pas*. ♦ Bjěžte, djěco, èto huròva!

I

ihmati se ihmām se pf. *riješiti se neke muke*. ♦ Jědva sam se ihmala one cìgančadi! Vāj k obliću okò meně..

ishájati se ishájām se impf. *nalutati se besposličareći*. ♦ Báš sam se jùčē ishájala.

iskěfati iskěfām pf. 1. *oribati četkom*. ♦ E òvò je rěci iskěfān tèpih. 2. *istuci*.

J

jèmdē adv. *možda* ♦ Jèmdē je i tèbi prāhanla kàfa?

K

karárti (se) / karálti (se) karárīm se / karálīm se impf. *spremati se, oblačiti se; namjestiti se, napraviti nešto*. ♦ Dē se nakarári pa cemo íci.

kíčati kíčām pf. *zamrsiti kosu*. ♦ Mā òšīšāj joj krátko tú kosicu, sāmo joj se kíčā.

kík kika m *netrpeljivost*. ♦ Meščinī dā tí imāš kík na jětrvu kàko si dōšla. (□ *vòditi kík – gajiti negativna osjećanja prema nekome*)

kiljati kiljām impf. *rezati tupim predmetom*. ♦ Mā èvo kiljām nam pāstrmē da se mālo òsolimo.

kōfa kōfē f *ladica za drva koja se nalazi unutar štednjaka*. ♦ Dē vīđāj imā li šta u kōfi. Ako nēma, hāj pònesi kōjī suháljak.

kòtāč kòtāča m *bicikl*. ♦ Nē sjedaj ná tāj kòtāč, hòš li nògu prèbti!

krívti se krívīm se inf. *glasno plakati, naricati*. ♦ Krívla sam se iz vřh gláve kād je naskrádō.

kuđója adv. *navodno, tobože*. ♦ Òna je kuđója zavřšila njěkve škòle, al' jel' to iřta – nñje niřta.

L

lǐpo adv. *bař*. ♦ Lǐpo ti stòjī tā krátkā fizúra.

lǐvuřa lǐvuřē f *ulijevak od kukuruza*. ♦ Ÿ našój kùci se bār jědnom òsmično prāvī lǐvuřa.

lovřnjati lovřnjām impf. PEJ. *jesti*. ♦ Āko ‘ř lovřnjati hājde! Āko nēř, òndak nřs pūt!

LJ

ljě part. *čestica za pojačavanje iskaza*. ♦ Mòžda mu òprostīm, al' zabòravti ljě nécu.

M

màgarac mágārca m *sprava za rezanje drva*. ♦ Mètni tō dŕvo na mágārca pa ćeš lākšē prežàgati.

màsa māsē f *ladica, pretinac*. ♦ Nádi mi čòrape ú tōj māsì od vitríne.

masìračanca masìračancē f *pita od bundeve*. ♦ Ėvo ti òvā bjēla masìrača, òd njē je lípa pìta.

medékati medéčēm impf. *kukati*. ♦ Gŕdnā rano, kād je òn nēstō, māti je sāmō dréčala i medékala.

mìlija mìlijē f *heklana salveta*. ♦ Őheklāj mi garnitúru tī mìlijā za komódu.

mižúrka mižúrkē f *nabor*. ♦ Pojávle mi se mižúrke kraj òčijū, stār se.

mlàhotan mlàhotnōga adj. *lomljiv, krhak*. ♦ Ne bàrkāj ú tāj bòkāl, mlàhotan je za strāhu.

mlìko¹⁷ mlíka n *jogurt; kiselu mlijeko*. ♦ Já ne mògū níkvē pītē àko nēmā mlíka da zàlijēm.

mòtka mòtke f *mlada i tanka grana*. ♦ Ma ne bùdē li te slūšala, uskrši mòtku u pŕvōm òhanjku.

mùčenjaci mùčenjākā m pl.t. *razdoblje od sedam dana u prvoj polovini ožujka kada je vrijeme jako promjenjivo*. ♦ Kād mùčenjaci naídū, bòljē ti je ne promáljati glāvu ìz kućē.

múdar múdrōga adj. *škrť*. ♦ Ŭ mene mlāda múdra ko stīnca.

N

nadoménti se nadòmēnēm se pf. *predomisлити se; promijeniti plan ili mišljenje*. ♦ Nísam mīslla ùvraćati tětki, ali àko se nadoménēm, jáviću ti.

najázile adv. *širom otvoreno – o vratima*. ♦ Kàko nēcē úci pàsče kād si òstavla vràta najázile.

nāmkinja nāmkinjē f *djevojka lijepa izgleda i ugledna roda, na dobrom glasu*. ♦ Òna ti je bìla sāmō tàkā nāmkinja kād je bìla mlāda.

narašmati narašmām pf. *nabrati, napraviti nabore* ♦ Fīno tē stóre narašmāj da bìdnu svāde jēdnāke.

nàručanca nàručancē f *narukvica*. ♦ U zàruke je ùzēla zlātnu nàručancu.

nàstrganti nàstrgnēm pf. *prvi put ošišati dijete*. ♦ Àko hòš bìti kuma, mòreš sāmō àko ćeš mi mālū nàstrganti.

natopŕcìti natòpŕcīm pf. *naljutiti se*. ♦ Štā s se tàkō natopŕcēla, nīšta ti žēna nīje rúžno rēkla.

¹⁷ Mliko je u govoru Skokova samo jogurt, a varènika slatko mlijeko.

natràpati natràpām pf. *postati žrtva magije, nagaziti na uroke*. ♦ Skùdā je svē pròlazio, čùdno da nije natràpō.

neuhátor adv. *neobično, jezovito*. ♦ Pústa kùća kād nēmā djēcē, lìpo neuhátor ù njōjzi bìti.

NJ

njîrkati njîrkām impf. *sporo, detaljno nešto raditi*. ♦ Hājde pohíti, hémo, štā tō sād njîrkāš?!

O

obadírati obadírām impf. *obraćati pažnju*. ♦ Džābē tí prícāš kād òna ne obadírā, sāmo pō svōm.

ocvílti ocvílīm pf. *rasplakati koga*. ♦ Tí si živ kād tùdē djéte ocvíliš.

odjásti odjājīm pf. *širo otvoriti vrata*. ♦ Odjāzi vrāta, nēk ūdē friškōg zrāka, pogúšišmo se óvdi!

odnáfo adv. *namjerno, hotimično*. ♦ Izvini, nísam te odnáfo učépla.

òhanjak òhanjka m *grm*. ♦ Mā nē budēl te slūšala, uskīši mōtku u prvēom òhanjku.

òprāvan òprāvnōga adj. *koji je spreman za posao; marljiv*. ♦ Ožēni òprāvno žensko jer òno je zā njivē, a nē lípo.

osafūnāti osafūnām pf. *nasapunati; oznojiti se*. ♦ Dòbro tē lāče nasafūnāj i protrljūšāj, nē bīl òšle flēke.

ošinti ošinēm pf. *udariti, ošamariti*. ♦ Āko ne zašútīš, òšincu te po lābrnji!

òždrlje òždrlja n PEJ. *dekolte*. ♦ Kùkū mājko, kōlkō joj je ònō òždrlje na blúzi!

P

pāmura pāmurē f *vuneni ženski ogrtač*. ♦ Dòdāj mi pāmuru da zagrnēm. Ėto je zā vrāti.

pètti pètīm impf. *pamtiti*. ♦ Pètit ćeš ti mēne, sāmo da te se dočèpām!

pīča pīčē f *ostatci hrane za stoku*. ♦ Ūzmi mètlu i pomèti ònū pīču pō štali.

pīsak pīska m *visok glas*. ♦ Čūlo se štā il' ne čūlo, tvōj pīsak vāzda mōra.

počvókati počvókām pf. *pokljucati*. ♦ Báci tē òrahove ljūske kókama, òne će tō počvókati.

pòdukrādom adv. *kradomice*. ♦ Kukānom nīje ga brīga a pòdukrādom glèdā ná vū strānu.

pomàgljavina pomàgljavine f *glasani plač*. ♦ Bòm, òsū se pomàgljavina čīm je ūšō ù štalu. (*Čovjek je ušao u svoju štalu i ugledao mrtvu stoku.*).

potàka potākē f *nasitno iscijepana drva za potpalu vatre*. ♦ Nacípāj mi potākā da

imām zà jutra.

potkračāvati potkračāvām impf. *zaplitati se – o jeziku kod govora.* ♦ Āh, štò mi se dānas njěšto potkračāvā jèzik kād pričām.

prāndeli prāndelōga adj. *suh, truo – o drvetu.* ♦ Ubáci dēr te u špāret kōjē prāndelo dŕvo.

prèkuća prèkućē f *dvorište.* ♦ Čìsta joj je kùća i prèkuća.

prepŕsanti prèprsnēm pf. *prebaciti.* ♦ Tì bi cŕkla kād nè bi prepŕsanla kād kòmē štā dòbro ùčinīš.

prežàgati prežàgām pf. *prepiliti.* ♦ Stāvi na màgārca pa ćeš làkšē prežàgati.

prijárti prijárīm pf. *požuriti.* ♦ Prijári, ženska glāvo, okāsancemo.

protrljùšati protrljùšām pf. *malo protrljati.* ♦ Ma nēmōj tólko ríbatì, sāmò mǎlo protrljùšāj.

pŕtviti pŕtvīm impf. *napredovati u rastu – o maloj djeci.* ♦ Kāko òn svòjōj mājki lipo pŕtvī.

púzati se púzām se impf. *sanjkati se.* ♦ Kād mǎlo otòplī, hǎjte se púzajte, al nǐž njivu, ne po pútu.

R

raspèkmēzit raspèkmēzitōga adj. *razmažen.* ♦ Njéna su djèca svā raspèkmēzita kōnda su jōj nǎ òči kǎnla.

rastobóliti se rastobōlīm se impf. *onemoćati.* ♦ Nēmā rǎšta, Bòg vam dǎvō, kād prèvrīmī, jǎ se vǎjk vākō rastobōlīm, ne mògu niščīm.

rázom adv. *puno, uvrh.* ♦ Nǎspi i meni ú vū čǎšu, ǎl nēmōj rázom.

raždréljti raždréljīm pf. PEJ. *raskolačiti oči.* ♦ Štǎ s tē òči raždréljila ko fildžáne?

rêd rêda m *dan.* ♦ Mǐ smo ùmili bìti pō dvā rêda bēz jila i pila.

rèsim adv. *ni blizu.* ♦ Mǎ nǐje tō tâ bōja štò sam ti rēkla, mǎ nǐje nǐ rèsim.

rǐzati rǐžēm impf. *obrezivati mušku djecu.* ♦ Mǐ smo vǎjk dǎvali rúčak kād rǐžēmo djècu.

S

sàpina sàpinu f *samo u □ Rèpinu na sàpinu! (Kad se djevojka uda, sloboda kretanja joj se znatno ograniči.)*

skafùljati skafùljām pf. *zgužvati.* ♦ Nǎjlakše ćeš nalòžti vǎtru āko skafùljǎš mǎlo papíra i stǎvīš kōjū pòtaku.

skòt skòta m sg.t. PEJ. *djeca.* ♦ Ne vòdī mi tùdī skòt pō sobama, svē zgŕnše i obatálše.

slīpác slipáca m *slijepi miš.* ♦ Nēmōjte ìci u pècinu, zalípice vǎm se slīpác zǎ kožu.

slīšiti slīšim impf. *pristajati*. ♦ Bāš ti slīši tā blūza, nēmōj drūgē ni proubávati.
slīštrati slīštrām pf. *pospremiti, staviti na pravo mjesto*. ♦ Sād ću jâ čāskom òvē sūde slīštrati pā hémō.
snūjniti se snūjnīm se pf. *snužditi se*. ♦ Štā jōj je kād se nākō snūjnila ko da joj je svē žīvo pòmrolo?
sprēcati sprēcām pf. *smjestiti*. ♦ Tī se nēš okānti dōk ga u lúdancu ne sprēcāš.
sprôt adv. *pravo*. ♦ Ōn ti òtamo pā sprôt mēni pòleti. Ēto štā je djéte!

Š

šāšavac šāšāvca m *strop od slame ili trstike*. ♦ Ōna ti je kuđōja njēkā nāmkinja, a šāšavci joj cfni.
ščēti se hōcu se impf. *praviti se važan*. ♦ Kāko se mōre nākō ščēti, a do jūcē je bīla svāčijā pāpuča?
šlāpa šlāpē f *pletana ili vunena čarapa*. ♦ Ōbūj šlāpe kād pōdēš da ti ne nazēbu nōge.
šmùljav šmùljavōga adj. *ljigav*. ♦ Štā je tō, šmùljavo kō miš?
štēktiti štēktīm impf. *zvocati, stalno pričati*. ♦ Tī nē bi bīla tī kād nē bi vāj k štēktila.

T

tēci tēcēga adj. *neugodan, nepodnošljiv*. ♦ Kō? Ōn? Pā tō ti je tēci lópov.
téte tētē f *maćeha*. ♦ Sīne, tétina rúka bījē, a nē milujē.¹⁸
tūkantī tūknēm impf *smrdjeti*. ♦ Štā vākō tūknē, ko da je njēšto krēpalo?
tūskav tūskavōga adj. *prljav, neuredan*. ♦ Kāko li se sāmo hōće, a vāj jōj tūskave nōge! (*Kako li je samo umišljena, a uvijek su joj prljave noge!*)

U

ùbiti se ùbijēm se pf. *udariti se, ozljediti se*. ♦ Dē da vīdīm jēsīl se čūdo ùbijo, Bōg ti nē dō?
uiščelti uiščelīm pf. *nešto jako zaželjeti*. ♦ Znām jâ dā si uiščella tō kúpiti, ma štā jâ rēkla.
ushārmīti ùshārmīm pf. *uzjoguniti se*. ♦ Nēmā ništa gōrē nēg kād se žēnsko ùshārmī.
uskřšiti uskřšīm pf. *ubрати grančicu sa drveta*. ♦ Djecu ne vāl jā tūci plēskama, vēc trēbā uskřšiti mōtku pa po gōlīm nōžicama.
ùslikati ùslikām pf. *nehotice pokazati stidno mjesto*. ♦ Dòbro tī pritēgni ùčkūr da ne bi kōgā ùslikala.

¹⁸ Očeva ili majčina sestra je *tetka*.

ušćufrijati uščufrijām pf. *usmrdjeti se*. ♦ Tâ je varènka pròkisla, vīdiš da se uščufrijala.

uvrátiti se uvrátīm se pf. *navratiti*. ♦ Kād se bīdněš vráčō, uvráti se krāj mene da ti njěšto dām.

V

vášer vášera m *ringišpil*. ♦ Cüre su se dōćerale i òdoše na vášer trášti momákā.

věljača věljačē f *druga polovica 2. mjeseca u godini: razdoblje vrlo promjenjivog vremena*¹⁹ i *parenja mačaka*. ♦ Ėto věljačē, sáčē se mǎčke kěljačiti.

vīlen vilēnōga adj. *lud, neuračunljiv, luckast*. ♦ Nīje joj zámirti, òna je hūda vilēna kǎko se ròdla.

vīsāca vīsācē f *kuhinjski elementi*. ♦ Dòdāj mi líkove, ěno hi u vīsācōj, kraj fildžána.

višaljka višaljkē f *vješalica*. ♦ Dòdāj mi polūver sa višaljke.

vřlije adv. *glasnije*. ♦ Prīčāj vřlijē, nè čujēm te.

Z

zagřnjāč zagřnjāča m *odjeća kojom se samo ogrće*. ♦ Ūzmi kǎkav zagřnjāč, tâ mǎjčica je plǎho tǎnka.

zēna zēnē f *zjenica*. ♦ Jǎ sam tō vǎmi rēkla iz zēnē u zēnu. (Frazem iz *zēnē u zēnu* dolazi u značenju 'otvoreno, u lice'.)

zgavěljati zgavěljām pf. *imati mučninu, tjerati na povraćanje*. ♦ Odòjtrōs mi se njěšto zgavěljāvā, mòre bīti òd òtē varènkē.

Ž

žènhātor žènhātora m *ženskaroš*. ♦ Džāba što mu je žèna lípa kǎj slīka kǎd je òn žènhātor.

¹⁹ Za drugi mjesec kao cjelinu upotrebljava se naziv iz latinskog: *februar*.

9. ZAKLJUČAK

Usprkos tome što je zabilježen veći broj ekavizama / jekavizama i štakavizama, govor mjesta Skokovi pripada zapadnom dijalektu štokavskog narječja – novo-štokavskom ikavskom šćakavskom dijalektu. Redukcija zanaglasnog *i* u nekim je kategorijama sustavna pojava. Ističu se navesci koji se dodaju na mnoge priloge, pa čak i zamjenice. Kod nekih pridjeva je zabilježen nastavak *-o* iza palatalnih suglasnika u nominativu srednjeg roda jednine (*vrúco*). Muška i ženska imena dijele se na ona koja su se davala starijoj i ona koje se daju novijim generacijama. Zabilježen je veći broj arhaičnijih riječi iz toga govora, posebice su zanimljivi ‘lažni prijatelj’ između toga govora i većine govora štokavskog narječja (npr. *red* ‘dan’, *šlapa* ‘vrsta čarape’).

OGLEDI GOVORA

Bila jèdna mǎti i ìmala dvâ sîna i cêr. I òtì sînovi òdû òrati vòlovima, a sèstra im pònesè rúcek i dódê dǐv i lǎpì òtû divòjku. Óndāk dódû kùci i pítaju mǎtêr što im nǐko nǐje dònijò rúcek, a mǎti vèlì kǎko je pòslala cêr, al’ da je njû òdnijò dǐv i òna sǎmo nǎšla ràsute súde, a sèstrê im nǐðe. Kǎžê ònāj jèdan brăt: “Ícu jâ njûke trǎšti.” Krênê òn. Ûðasê kònja i hǎj pa hǎj... Kònj išò, išò... ko da je znàvò zǎ tim trǎgòm i dódê do jèdnê provàlije, pècinê, da pròðê túdàna kǎd njèkâ báka víknû: “Ej, mlàdícû, kûs pòšò?” Vèlì njòjzi ònāj mlàdíc kǎko mu je dǐv òtò sèstru i da je pòšò trǎžti. Kǎžê òna: „Ne mèrêš tí òvdā próci dòk se mî ne pòdamamo. Ko kògā nàdamā nèk rádì š njíme štà hòce. „A òn vǐðā ðe túdi ìmā kónja i ljúdi, svè okàmenito. I bòm dàmali se, dàmali se i báko njèga nàdamā i òkamenla ò njega. I pròšlo ðùgo vrèmena, òd njega ni trága ni glása i òtāj drùgì sîn kǎžê mǎteri da će òn ìci njì trǎžti. Krénò òn i zavírsijò ko ònāj stàrjì brăt – báko jòpèt pobjédla ò njega òkamenla. Mǎti se krívi, nêjmā ni cêrê ni sînòva, sáma... I mòlla Bòga da joj dâ djéte bǎr bílo ko zǎrno bíbera. I sànjā u nòci da pòjì zǎrno bíbera i ròdì sîna i nàdijê mu ìme Bíberaga. Táj Bíberaga nàrastò i cúvò blágo djècòm, a òni njèga nàpadajû da nêmə òca, a òn ònû djècu istúci. Ják bǐjò. Dódê kùci i mǎteri kǎžê: “Sǎd cú te zǎklati, ne prèznǎš li ko mi je òtac!” I òna njèmu svè isprícā: kǎko je ìmala tròje djècê i kǎko joj je dǐv òdnio cêr i sînovi òšli zǎ njòm, trǎžti je, i nǐsu se vrátìli. I òn kǎžê: “Ícu ò ja njûke trǎžti.”...

Hasan Dolić (1940–2014), *Priča o Biberagi*

Dòsadē kàd se divòjke ùdajū, njìma se mētnē kīna po žglòbovī vākō i po pr̥stima i kàd dōdē mlāda nā vodu (na bunāre se išlo, grābila se vōda) mònci stòjē tāmō, dōšli cùrama drūgīm, znā se da je òna mlāda – nàkinate rūke. I kàd bi vākō đē òndāk šćēli, bōm, da je odvèdu ti (kāvō svēkrva), obūce zār mlāda i kàd se pòmōlī u národ, òna svījū vīdā, a njū nīko ne mēre raspòznati. Bōm, sād imā ònī mònmāka što su njójzi bìli muštèrije, dòsadē cūre imale po pé-šes mònmāka, a òni bi òndāk kàd bi promjētili da je tō òna vikali i podvikivali. Cūre se túdi – kàd se kīna mēcē – vódajū, pòfacajū se zà rūke pa glēdajū kòjā je līpša, čijā i bōm tō da se znāde.

Fatime Dolić (1940–), *Dosadašnji običaji prilikom udaje*

(...)I gòri ócerō já hrānu òd kućē Hāse Kováčova vāmō u Mùratovo bŕdo kàd lētī Partizān òzdō, kážē: “Požúrte”, kážē “njěko se šúljà òzdō!”, a mágla ko tīsto. A òni čāskom podīle ònū hrānu i poklabùsaše, a já s vòlovī. A já ònogā jèdnōg vòla, bījō lín, a jèdan bījō žestok, a já ònog línōg mǎcni, a òn se prūžī prēko ònog bŕda i čāskom na Skòkove. Nēm nēmā sād íci kùci nāmā, nēj na Ádilovićeva vòdu nónde, òprati kàzanj fīno, nàlti pūn kàzanj vòdē i dòcerati kùc’ Hāsē u kòrito da imajū sūtra za kàhvē.

Husein Družanović (1928–2018), *Priče iz Drugoga svjetskog rata*

Pādā sníg, bùra pūšē... Sīne, kàd psī počēše lǎjati. Kàd njěko pòcē lúpati na vráta. Lúpā bi rēkō razválī. Já zavīri na prózor, a nējma svjětla, bìli celīnderi ònī. Imāmo i sādē celīnder, sāmō nējma gāza sādē. Sīne, kàd imā vākō, jāmde imā dēset ljúdi uvāni, a já se zámislila da su Zelénci. Zelénācā tólko nējma, njěkva se dīgla bānda u rātu i òstali òni tāmō u Šišići, tá bānda, tí Zelénci. Sīne, kàd počēše vŕlijē lúpati. Já bōm, vākō, mǎteri lúpām u brvna: “Mǎti”, rēko, “njěko lúpā, štā čemo?” Vělī: “Nīšta, šúti, nēmōj se jávljati.” Mōj sínko, bōme já, štā cú? Bōm ònō vēcē, vēcē, kàd òno já zāvīri na prózor vākō, kàd òn će ti, kážē: “Hǎj”, vělī, “otvòri zētu.” “Mī zěta nējmano nīkako, nīt smo ga imali.” Vělī: “Òtvorǎj!”. “Nécu otvòrti, rezválte.” Bōm òn jòpē vīšē lúpa. Kàd òn, sīne, vīdīm já prema snígu, okrènū ònū pūšku pá nāj kùndek pa ú naj prózor, ònī stǎrački prózori. Nējma sād tō nī u kogā. Ònō stáklo vāmō pò meni, a mōj dùšek vākō úskrāj, bōm ònē sòbe ko sād òvā sòba, bile. Dùšek vākō pròstrīt i ònāj mōj jòrgan. Bóg ti dāvō, ònō svē stáklo vāmō po kīlimu po serdžāzi dó nog dùšeka. Sīne, kàd, mīslīm já: “Nējma nēj otvòrti.” Já ústanēm, za šībicu, upálīm celīnder pa na vráta, niz stepēnice... Kùka njěkva vėlka bila pa se ne mēre svāna nīkako otvòrti, nēj iscípāti vráta. Já ònū kùku òtkuka kàd òni zà mnōm. Já nòsīm ònāj celīnder, òni idū svē, sīne, sníg sǎ njī. Nē znām já kòmē sam otvòrla. Já sam ũ sobu svòju tākō, mǎti tāmō i nē zna

i djèca da sam jâ otvòrla, gr̃dnā rāno. Oni gāzē, sīne, pó nomē môm dùšeku, pó nomē jòrganu, ònāj snīg pó nomē kilimu, òni ìdū sāmo. Kād idē jèdna kòmšīnca što je bīla tète òtē štò je òšla, mī nē znāmo al je drāge vòljē al je tā tète njū ìzdāla Zeléncima. Bīla udāta u Pònjevići, pa je čòjek iščerō (...)

Hato Duratović (1922–2019) *Priče iz Drugog svjetskog rata*

LITERATURA

Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, Knjiga II. 1979. Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik.

DAMJANOVIĆ, Stjepan. 2003. *Staroslavenski jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

JAHIĆ, Dževad. 1999. *Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora (Trilogija o bosanskom jeziku, knjiga II)*. Sarajevo: Ljiljan.

LISAC, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

LJUBOVIĆ, Enver. 2018. *Historijski i kulturološki identitet Cazina i Cazinske krajine do 1918. – historija i kultura Cazina i Cazinske krajine i neka prezimena*. Cazin: JU Kulturni centar Cazin.

PECO, Asim. 2007. *Ikavskošćakavski govori zapadne Bosne*. Sarajevo: Bosansko filološko društvo.

SMAILOVIĆ, Ismet. 1977. *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Monografije, 1.

ŠPRLJAN, Nataša. 2017. "Toponimija i govor otoka Rivnja". *FOC* 26 (2017), 69–101.

IZVORI

Hrvatski jezični portal (HJP). Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/> [19. 9. 2019.]

JAHIĆ, Dževad. 2010. *Rječnik bosanskog jezika (1–7)*. Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

HALILOVIĆ, Senahid; PALIĆ, Ismail; ŠEHOVIĆ, Amela. 2010. *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.

THE SPEECH OF SKOKOVI

BELKISA DOLIĆ

ĐURO BLAŽEKA

SUMMARY

This paper describes the specific features of the speech of Skokovi (northwestern Bosnia) at the phonological, morphological, syntactic and lexicological level. The speech is Ikavian and Šćakavian with plenty of exceptions. Very prominent are suffixes (endings) that are added to adverbs and even to pronouns. At the end of the paper the reader will find a small dictionary of archaic words in that speech, especially 'false friends' between this speech and the speech of the majority of Štokavian dialects.

KEYWORDS:

Speech of Skokovi, Štokavian dialect, northwestern Bosnia, phonology, morphology, syntax, lexicology, 'false pairs'